

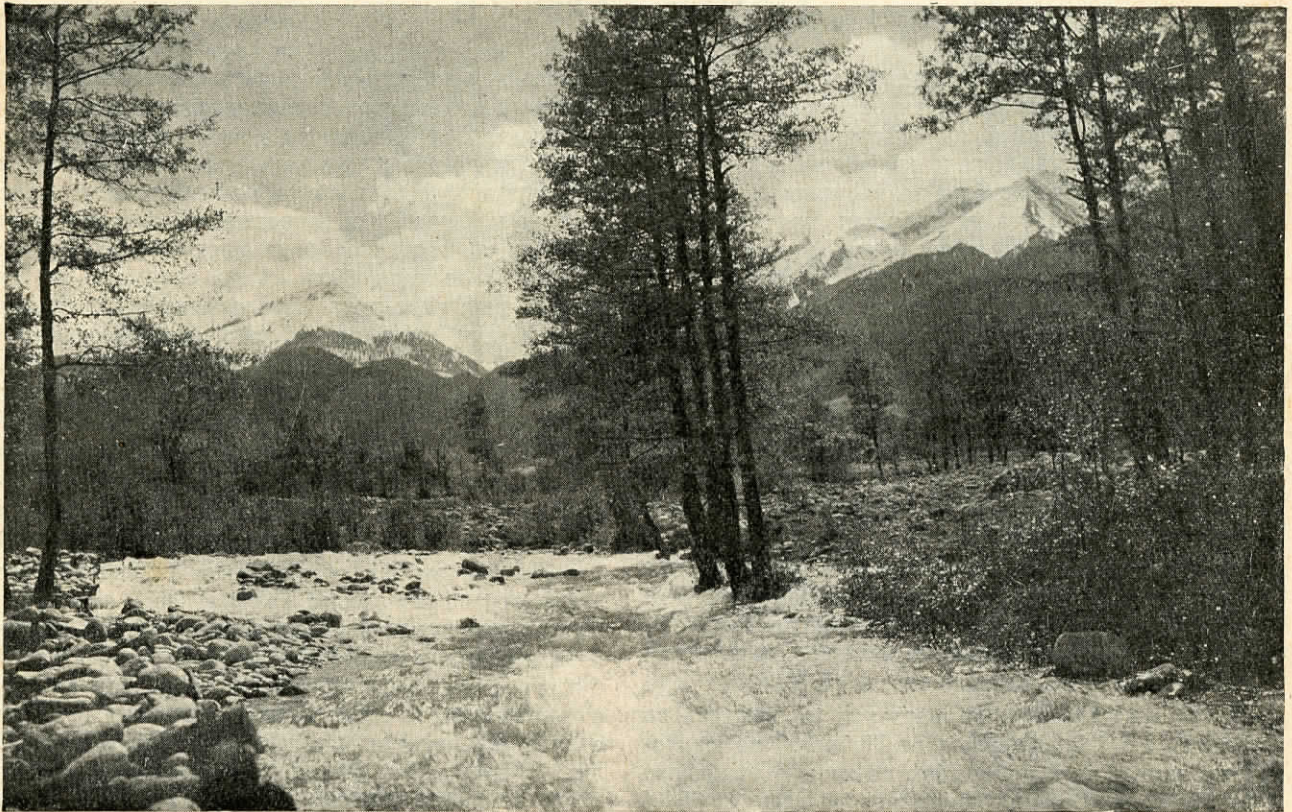
Год. М. Магистр

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

Год. XXI.

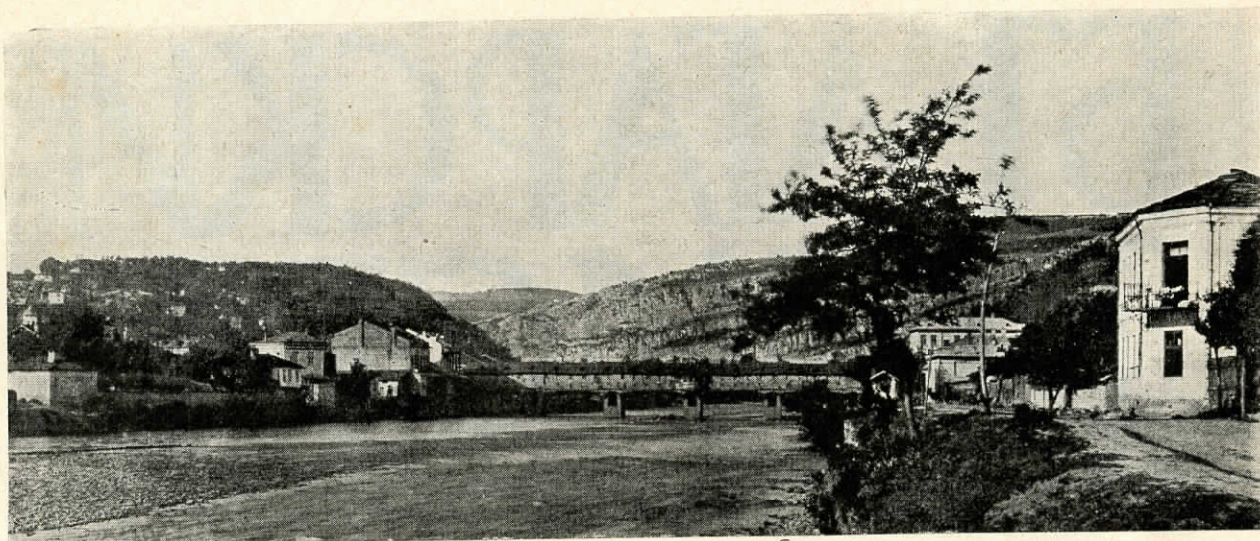
Априль — 1929.

Книга 4.

Фот. К. х. Радоновъ

ПРОЛЪТЪ ПОДЪ ПИРИНЪ

Ловечъ

ГРАДЪ ЛОВЕЧЪ

Въ преходната ивица между нагннатата Стара-планина и Дунавската равнина на северъ, тамъ дето излизатъ рѣкитѣ изъ тѣсни проломи, за да разширатъ своитѣ долини въ равнището, се създали благоприятни мѣста за възникване на градове. Въ тѣзи мѣста се събиратъ надлъжнитѣ и радиални пѣтища съ напречнитѣ, които водятъ презъ Стара-планина за Южна България и Бѣло море, тамъ става обмѣна между производството на поленетѣ и планинцитѣ; често пѣти тия мѣста сж естествено пригодени за яка защита въ размирни времена. Градъ Ловечъ заема тъкмо такава мѣсто. Той е разположенъ отъ дветѣ страни на рѣка Осъмъ, тъкмо тамъ, дето рѣката излиза отъ красива тѣснина, следъ като е направила голѣми извивки, които ограждатъ трапезовидни височини, пригодни за лесна отбрана.

Височината на градъ Ловечъ край рѣката е крѣгло 180 метра надъ морското равнище; горнитѣ му части достигатъ до 210 метра. Астрономическото му положение се опредѣля отъ меридиана $24^{\circ}43'$ и паралелния кръгъ $43^{\circ}8'$.

Срѣдна годишна температура на въздуха въ Ловечъ е $11^{\circ}.2$, колкото и въ Плѣвенъ, но въ Ловечъ зиме е по-топло и лѣте по-хладно отколкото въ Плѣвенъ. Срѣдногодишниятъ валежъ е 654.4 литра на кв. метъръ (въ София 649). Най-много валежъ пада презъ лѣтото, а най-малко презъ зимата. Климатътъ е континенталенъ както досежно температурата (срѣдна януарска температура — $1^{\circ}.2$, срѣдна юлска $+ 22^{\circ}.2$, разлика $23^{\circ}.4$) така и поради разпредѣлението на валежа по годишни времена.

Отъ горскитѣ дървета въ околността на

Ловечъ най-добре вирѣе брѣстъ. Има много храсталаци, отъ които люляката заема най-голѣмо пространство. Разпространена е много и драката, а край рѣката растатъ върби и трепетлики. Въ лозята хубаво вирѣятъ орѣхи, череши, праскови и круши, а въ двороветѣ голѣми черници, дюли и въ последно време много лози. По-рано овошнитѣ дървета бѣха тѣсно свързани съ лозята, имаше само тукъ-таме въ Сливекъ и Липака градини отъ сини сливи; сега вече има повече овошни градини съ различни видове овошия, между които заематъ голѣмо мѣсто хубави видове ябълки.

Въ животния свѣтъ на Ловечъ и близката околностъ нѣма нѣщо особено, което да отличава града отъ другитѣ наши селища. Голѣмъ е броя на пойнитѣ птици, особено на славеитѣ.

Въ варовититѣ скали, които стѣсняватъ отъ дветѣ страни на рѣката голѣма частъ отъ градъ Ловечъ има пещери, а покрай лѣвия брѣгъ на рѣката два мощни карстови извора: Езерото и Башъбунаръ. Вълнистата източна частъ на Ловчанската околностъ, заета сега съ лозя и овошни градини, е била сигурно гѣсто залесена въ отдавана миналитѣ времена. Въ западнитѣ покрайнини на градското землище, особено въ Гуровото, и сега има остатъци отъ стари гори. А значителната и богата съ риба рѣка, пещеритѣ въ скалитѣ край нея, хладнитѣ извори и гѣститѣ гори, пълни съ дивечъ, сж били най-пригодни мѣста за живѣне на хората въ предисторическо време. И наистина, въ градъ Ловечъ и близката околностъ сж намѣрени много предисторически предмети отъ камъкъ, кости и метали.

Въ времето на тракитѣ Ловечъ и околността му сж били населени. Трапезовидната скала „Хисара“, която била силна крепостъ въ срѣднитѣ вѣкове, е била сигурно използвана за защита и пазене на презбалканския пѣть още въ тѣхно време. Най-старото име на града узнаваме отъ Табула певтенгерияна, въ която кръстопжището на пѣтя отъ града Ескусъ на Дунавъ (с. Гигенъ въ днешно време) за Пловдивъ презъ Стара-планина и на пѣтя, който отивалъ отъ Сердика (София) за Никополисъ адъ Иструмъ (днешното с. Никюпъ, близо до р. Росица) било означено съ името Мелта.

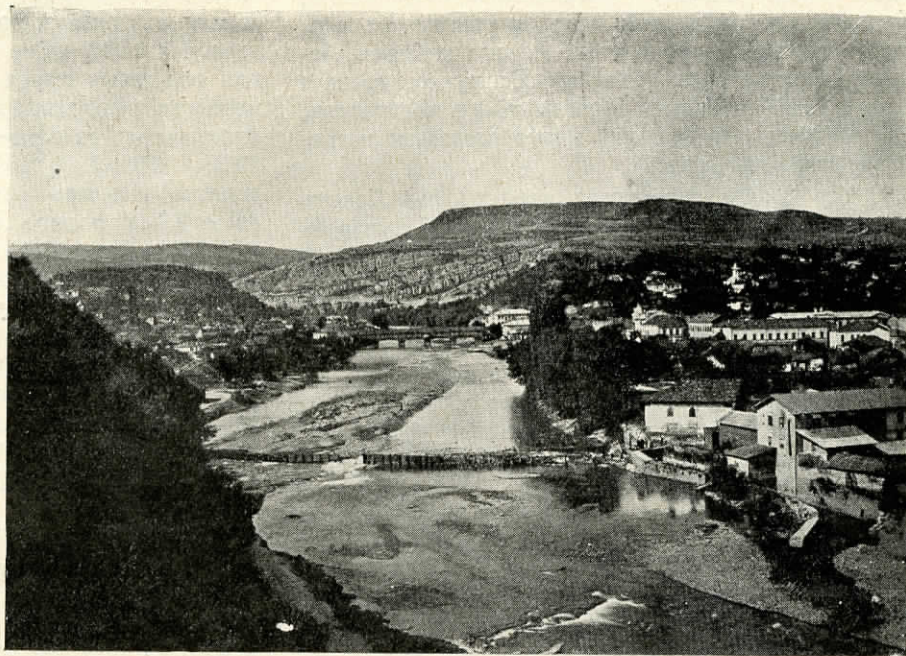
Изследването на споменатитѣ римски пѣтища показаха, че днешния градъ Ловечъ се наричалъ въ римско време Мелта. А това име е тракийско и означава, споредъ професоръ Дечевъ, „звѣръ“. Мелта се споменава като силна крепостъ въ времето на Юстиниана отъ Константина Порфирогенета. Въ срѣднитѣ вѣкове градътъ се наричалъ Ловъчъ. Сигурно най-старото славянско име на града е било Ловъць-градъ, което отговаря на нѣмското Jagdberg, а отпосле е изпаднало градъ както при много други наименования на градове (Тръновъ-градъ, Шуменъ-градъ и др.) и останало Ловечъ, подобно на Овечъ отъ овца, за Провадия и Стрелча отъ Стрелецъ. Срѣдно-вѣковното име Ловечъ стои въ свръзка съ тракийското Мелта до толкозъ, че и дветѣ имена сочатъ, че въ Ловчанската околностъ е имало много дивечъ за ловъ.

Най-старото име на рѣката Осъмъ, отъ дветѣ страни на който лежи градъ Ловечъ, е Ассамусъ, тракийско име, което професоръ Томашекъ тълкува като неуморимъ, професоръ С. Младеновъ като вана, а проф. Д. Дечевъ като змийска рѣка. По-сетнешнитѣ имена Осъмъ и Осма се образували споредъ езиковитѣ свойства на българския и турски езикъ, съвсемъ правилно. Проф. Иречекъ споменува въ своята история на българитѣ рѣка Осъмъ съ тракийско име Ной.

Отъ римско време останали много паметници въ Ловечъ и околността му, но градътъ придобилъ особено важно значение въ срѣднитѣ вѣкове, най-вече во време на второто българско царство. Той билъ не само силна крепостъ и епископско седалище, но и важно кръстопжище. Пѣтьтъ отъ София за източна Дунавска България

минавалъ презъ Етрополска Стара-планина, Ловечъ и продължавалъ на изтокъ до Варна. Въмѣсто стариятъ римски пѣть отъ Ескусъ за Ловечъ и отъвѣдъ Стара-планина, добили особено значение въ срѣднитѣ вѣкове презбалканскитѣ пѣтища отъ Никополъ и Свищовъ на Дунавъ. Последниятъ пѣть и сега има важно значение и е вече преобърнатъ въ желѣзень.

Отъ историческитѣ събития, които сж свързани съ историята на Ловчанската крепостъ въ срѣднитѣ вѣкове, ще спомена само следното: Въ 1188 година императоръ Исаакъ II Ангелъ тръгналъ отъ София противъ възстаналитѣ българи подъ водителството на братята Петъръ и Асѣнъ, които се били укрепили въ гр. Ловечъ. Следъ тримесечна несполучлива обсада императо-

Ловечъ

рътъ склонилъ да сключи примирие и се оттегилъ отъ града. Споредъ византийскитѣ хронисти, въ Ловечъ била пленена жената на Асѣня, за което събитие се запазило предание въ града и до днешенъ день.

Когато България подпаднала подъ турско управление, ловчанската крепостъ подъ началството на войводата Станко се предала при много добри условия. Градътъ съ крепостъта запазилъ своята автономия, а турцитѣ се настанили отъ лѣвата страна на р. Осъмъ. Окончателно била завзета крепостъта отъ турцитѣ много по-късно. Въ свръзка съ това стои българската топонимия въ Ловечъ и близката околностъ.

Подъ турско владичество градъ Ловечъ е сподѣлилъ съдбата на цѣлия български народъ. Характерно е за населението въ неговата окол-

ностъ, особено по долината на р. Осъмъ, че то въ по-голѣмата си частъ се покатоличило и помухамеданчило, което обстоятелство ни подсеща, че по-рано това население е било павликянско и, останало безъ защита отъ ловчанския православенъ епископъ, е приело едната или другата вѣра, за да избѣгне ударътъ на мухамедани и православни. Католицитѣ по-късно се върнали къмъ православието и само имената Горно и Долно Павликени напомнятъ католическото време. Въ кърджалийско време пострадалъ и градъ Ловечъ, а за първъ пѣтъ руски войски сж дохождали въ него въ 1810 и 1811 год. Въ Ловечъ се отворили рано добре уредени училища въ 1846 г. П. Славейковъ билъ учителъ въ 1847 и 1848 год. Въ черковната и революционна борба ловченетѣ сж земали живо участие. Митрополитътъ Иларионъ, българинъ, е билъ принуденъ да признае българската черква, а апостолътъ Левски избралъ Ловечъ за свое главно седалище. Въ руско-турската война (1877—1878 г.) Ловечъ много пострадалъ. Били избити отъ турцитѣ много граждани и градътъ билъ ограбенъ.

Като административенъ центъръ отъ Ловечъ е управлявана често голѣма областъ отъ Дунавска България, дори и Врачанско, и епархията на ловчанския епископъ и сега прескача Стара-планина и обхваща Орханійско.

Обичай е било у турцитѣ, когато превзематъ българска крепостъ, да я колонизиратъ съ по-голѣмъ брой едновѣрци. Сжщото станало и съ Ловечъ. Подъ турското владичество броятъ на турцитѣ е билъ по-голѣмъ отъ тоя на българитѣ. Първо съобщение за това имаме отъ българския католически епископъ Филипъ Станиславъ отъ 4 февруари 1659 г. Той пише, че Ловечъ е седалище на православенъ епископъ, има четири църкви и около 2000 души мъже и жени отъ сжщото вѣроповѣдание. Числото на турцитѣ е 5000, тѣ иматъ 8 джамии и нѣколко други помалки. Мѣстата на споменатитѣ четири български черкви, които сега се наричатъ черковнища, се знаятъ. Ами Буе, който преценилъ населението на града въ 1837 г. на 12 до 15000, пише, че българитѣ сж около 300 кжщи, а останалитѣ били турци. Каницъ пресмѣтналъ населението въ 1871 година на 12,000 души, отъ които 1200 мохамедански кжщи по 5 души = 6,000 и 800 християнски кжщи по 6 души = 4,800. Къмъ тѣхъ трѣбва да прибавимъ 1200 души войници, стражари, чужденци и приръсть откакъ били броени кжщитѣ. Българскиятъ елементъ се особено много засилилъ въ Ловечъ подиръ чумата (1837), когато измрѣли много турци. Каницъ ни дава и броя на дюкенитѣ, общественитѣ сгради, работилницитѣ, както му ги съобщилъ каймакамина въ 1870 година. Градътъ е ималъ 36 магазини, които продавали на едро, 603 дюкена, 14 хана, 33 кафенета, 2 бани, кула часовникъ, 20 джамии, (отъ които 15 съ минарета, 4 молебни домове и 3 медресета), 1 класно и 10

първоначални училища (мектебъ), 3 черкви, владишки конакъ, 1 християнско класно и 2 първоначални училища, две девически училища..., два моста, 11 чешми, 5 ледници, 1 хамбаръ, 16 воденици, 23 хлѣбари, 1 кланица, 46 табаци, 12 сапунджии, 2 свещарници, 8 грънчари и други.

Подиръ освобождението турското население избѣга въ по-голѣмата си частъ, а останалитѣ лека полека се изселиха, така щото споредъ преброяването отъ 1920 година останали само 267, отъ които мнозина сж отъ цигански произходъ. Броятъ на българитѣ се постоянно увеличавалъ; отъ 5,207 въ 1880 год. достигналъ 7,825 въ 1920 г. Християнскитѣ цигани въ 1879 г. били, споредъ Каница до 150 души, а сега нѣма нито единъ; тѣ се побългарили и много отъ тѣхъ сж достигнали високо обществено положение. Споредъ преброяването въ 1926 година, Ловечъ ималъ 9,111 жители. На 1000 мъже се падатъ 1031 жени. Срѣдния годишенъ приръстъ на населението за времето отъ 1880 до 1926 година е 1·2%, но има години, когато то е намалявало, напр. 1887—1892 и 1910—1920. Най-голѣмъ приръстъ е имало населението подиръ освобождението 1880—1887 (2·69%) и подиръ голѣмата война 1920—1926 (1·97%). Ловченетѣ се изселватъ, роденитѣ въ Ловечъ съставятъ само 63·6%. Изселватъ се най-вече мъже, затова отъ роденитѣ въ Ловечъ на 1000 мъже се падатъ 1102 жени. Увеличението на населението въ града става чрезъ прииждане отъ селата на околията и отъ градове и села на други околии. По грамотностъ населението въ Ловечъ стои добре. Общата грамотностъ е 70·1%, на българитѣ 72·1%, ако спаднемъ децата помалки отъ 6 години, грамотността се качи на 77% (въ София 82·3%).

Ловечъ като старъ епископски градъ е ималъ винаги образовани хора и въ манастиритѣ около него е процвѣтвала българска книжнина. Въ началото на миналия вѣкъ много търговци ловчене сж търгували съ Виена и други градове вънъ отъ границитѣ на Турция и тѣ донесли наченки на по-висока култура. Още въ турско време мнозина ловченски младежи сж получили въ чужбина своето срѣдно, дори висше образование (Д-ръ К. Павловъ) и когато се освободи България, тѣ заеха важни мѣста въ министерствата и въ гимназиитѣ. И днесъ Ловечъ се отличава съ своитѣ просвѣтени граждани. Между търговцитѣ и общественитѣ дѣйци мнозина сж съ висше образование. За това се поддържатъ въ града съ успѣхъ много ученолюбиви и общественно-полезни дружества. Въ града има смѣсена педагогическа гимназия, американска девическа гимназия и кожарско училище.

Въ минали времена занаятитѣ и търговията въ Ловечъ били много развити, еснафитѣ многобройни, силни и съ голѣмо влияние въ народа и предъ властта. Особено силно било развито обработването на кожи и кожухарството. Подиръ

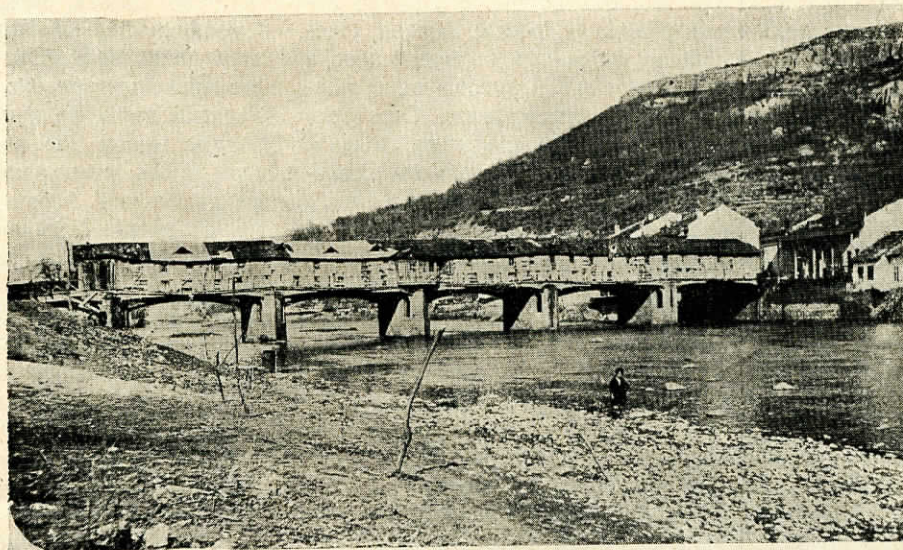
освобождението на България, когато турското население от града и околността се изсели, когато новото време докара нов начин на живот, нови насоки и нови потребности, когато пшеницата и съобщенията се измъниха, много от занаятите пропаднаха, занаятчиите осиромашаха и станаха дребни чиновници и отчаяни политически партизани. Покрай занаятите, много ловчене обработваха лозя и с това допълваха скромния си приход, но когато филуксера унищожи лозята, докара голяма загуба на гражданите и разклати, дори разстрои техния поминък.

От две десетки години насам, особено подир войните, будните ловчански граждани се приспособиха към новите изисквания на живота, лозята се въстановиха чрез пресаждане на американски пръчки и сега се забелезва нов разцвет на града; той става наново привлекателно седалище за преселници от околните села и градове, които не само заместват изселените, но увеличават вече значително градското население. Във Ловеч наново кипи животът, пазарите в срѣда и сѣбота сѣ оживени, въ дюкениите около майстора работят пакъ пъргави калфи и чираци. Електрическата енергия и новата желѣзнопътна връзка на Ловеч с главната желѣзнопътна мръжа на България при станция Левски и с Дунава при Свищовъ ще окаже сѣщо благотворно влияние върху развоя на града.

Градъ Ловечъ е хубавъ и живописенъ не само чрезъ своето разположение на рѣка Осъмъ между високи скали и добре залесени склонове, но и поради пѣстротата на сградите и цѣлия му типъ. Въ града сѣ застъпени стара и нова частъ, които отговарятъ на римски и модеренъ, добре планиранъ градъ. Въ старата частъ, въ Вароша, стоятъ още старите паянтови къщи сѣ голѣми чардаци и много прозорци, тамъ улиците сѣ тѣсни и криви сѣ калдърѣмъ отъ едри рѣчни камъни. Тази градска частъ е стѣснена отъ рѣката и стрѣмните спускове на Пчелинска стена и Хисара. Главната улица, която се протека успоредно сѣ рѣката отъ единия до другия край и по която води сега новия пътъ за Севлиево, е отчасти разширена и шосирана. Многобройните къщи, които по-рано се редяха по височините и придаваха особено живописенъ изгледъ на града, редѣятъ, изчезватъ една подиръ друга. Въ лѣво отъ рѣката, като не смѣтаме Дикисаня, дѣто сѣ раз-

положени хубавите сгради на Американската гимназия, градътъ се разстила въ равнище сѣ хубави прави улици, сѣ нови красиви сгради и много градини. Тази частъ на града, Аша-Махала, е била населена отъ турци и е имала ориенталски типъ. Само въ най-западната частъ на града, въ Хармането, стара българска махала, образувана още въ турско време отъ селени български преселници, има стари пространни къщи, пригодени често за земеделско стопанство.

Всички посетители на града Ловечъ сѣ възхитени отъ хубавия му изгледъ и красива околностъ. Англичанинътъ Бекъръ, който препътувалъ Европейска Турция въ надвечерието на освободителната война, ето какъ описва града: „Ловечъ е единъ отъ най-живописните и красиви градове, които съмъ видялъ, безъ да изключваме и Търново, на който прилича до нѣкъде. Къщите сѣ

Ловечъ. Покритиятъ мостъ, изгорѣлъ на 3 авг. 1925 г.

прѣснато разположени въ дълбокъ извитъ проломъ отъ базалтови скали, чийто стени се издигатъ стрѣмно около него, а между къщите тукъ и тамъ се подаватъ надъ тѣхъ дървета и минарета и повишаватъ живописното общо впечатление. Бързотечната рѣка Осъмъ, широка стотина лактя, тече презъ града и върху нея е построенъ на сводови устои новъ камененъ мостъ, който би билъ прилика на всѣка земя. Цѣлиятъ градъ представляваше жива, весела картина. Българките, особено хубави въ този край, стояха облечени въ живописна носия сѣ децата си на къшните порти и предѣха вълна, отъ която се тѣчаха мъстните шаеци. Голѣмите купища дини, овощия и зеленчукъ, които се разтилаха на пазаря, къщите сѣ широко надвесени стрѣхи, които го ограждаха, покривите сѣ тѣхните голѣми, нееднакви, жълтеникави дебелы плочи, при това свѣтлия

слънчевъ блѣсъкъ, който озарява разноцвѣтнитѣ стоки въ отворения пазаръ и се смѣнява съ най-големия контрастъ на дебелиятѣ сѣнки — всичко това представя за окото най-више удоволствие“.

Сега Ловечъ е много по-хубавъ отколкото въ турско време. Отъ многобройнитѣ джамии съ високи минарета е останала, наистина, само една, въ чийто дворъ се помѣщава скромно турско училище, но затова пъкъ сж издигнати голѣми обществени сгради, които съ своята височина замѣстятъ сринатитѣ джамии. Особено хубаво се издигатъ училищнитѣ сгради на американската гимназия върху нѣкогашния Дикисанъ, който се заемаше отъ сиромашки турски кѣщи. Хубави сж сжщо окръжното здание, педагогическото училище, общинското управление и редица частни кѣщи.

Между днешнитѣ забележителности на гр. Ловечъ сж: просечениятъ пѣтъ въ Башъ-бунарската стена за Троянъ, отъ който се открива хубавъ изгледъ къмъ рѣката, Вароша, Хисаря, Пчелинска стена и далеко на северъ въ равнището и на изтокъ въ хълмистия край. Другото шосе, което по-рано водѣше за Севлиево възъ Стратешъ на горе, ни открива другъ изгледъ къмъ Ловечъ, къмъ Башъ-бунарската стена и далеко въ лозарската област на западъ и северъ. Склоноветѣ надъ и подъ шосето сж добре залесени и пълни съ пойни птици, особено слави. Въ Ловечъ най-хубаво време е пролѣтътъ, кога цвѣтатъ люлеки-тѣ и есенътъ, кога зрѣе гроздето въ лозята. Въ горещото лѣто може да се ходи съ удоволствие на Стратешъ само сутринъ рано или късно вечерътъ, въ ранна пролѣтъ и късна есенъ въ всѣко време презъ деня. На Стратешъ е построена китната туристическа хижа съ добре уредена пивница. Трето мѣсто за разходка е пѣтя край лѣвия брѣгъ на рѣката до Башъ-бунаръ и Езерото. Той е гжсто залесенъ и сѣнчастъ въ всѣко време на деня. Край него тече бързо рѣката и го охлаждава, а надъ него се издигатъ стрѣмни скалисти склонове, въ чиито пукнатини и стѣпала расте много люляка и други храсти. До Езерото се намира електрическата централа, чиито машини се каратъ отъ високъ скокъ на осъмската вада, прокарана презъ тунелъ подъ скалата на Конски пѣтъ. До Езерото е разсадника съ буйни иглолистни дървета; тѣсна зашумена пѣтека отива още по-нататѣкъ все край рѣката. Този пѣтъ представя въ днешно време най-приятното мѣсто за разходка на ловченетѣ. Лѣте, особено после петъ часа, когато пада дебела сѣнка, е много приятно да се ходи по него. За любителитѣ на по-

голѣми разходки най-хубави мѣста има въ лозята, за които водятъ сѣнчести пѣтеки и дето има студени води на чешми и кладенци. Рѣката Осъмъ предлага хубави вирове за кѣпане и добри мѣста за риболовство съ вѣдици и мрѣжи, но въ последно време рибата е доста намалѣла и трѣбва по искусствоенъ начинъ наново да се размножи.

Градъ Ловечъ следъ като се съедини съ желѣзнопѣтната мрежа на България при станцията Левски стана особено пригодно изходно сръдище за туристика, за пѣтешествия къмъ хубави и интересни покрайнини. Особено хубави сж излетитѣ на югъ по красивата долина на Осъмъ чакъ до Троянъ, Троянския манастиръ и въ Стара-планина. Интересни сж надлъжнитѣ долини на р. Осъмъ, голѣмъ интересъ представя Деветашката пещера съ своята голѣмина, подземни водни езера, окна, рѣченъ потокъ и много предисторически находки. За историята има сжщо много старини, особено калета, между които особено лични сж Смочанското, Каленицкото и Хисаря на Ловечъ, сега добре залесенъ. Въ самия градъ по-рано бѣше много интересенъ покрития мостъ съ нѣколко десетки дървени дюкени, пълни съ стока, но той изгоре преди две години; сега се строи въ сѣщия стилъ, но дървената частъ ще бѣде замѣстена съ бетонъ. Сжщо банята (хамана), пространна, съ много отдѣления, послана съ хубави мраморни плочи и съ голѣмъ свѣтълъ купель, като предверие и мѣсто за събличане и лежане, — представя голѣма и хубава сграда, чиято старостъ не знаемъ. Въ предверието има водоскокъ, чиято вода е докарана отдалеко и по водопровода ѝ сж открити, както въ лозята така и въ града много „маслаци“ — кладенци за гребане на вода.

Въ Ловечъ се заселили действително доста жители отъ села и градове, но той можа да запази чрезъ женидби своето единство и старитѣ фамилии все още заематъ видно мѣсто и предаватъ на населението старитѣ навици. Ловчанетѣ сж весели, гостоприемни и затова чиновницитѣ, които сж живѣли въ Ловечъ си спомнятъ съ удоволствие за тѣхъ и за тѣхния приятенъ градъ; мнозина оставатъ за винаги негови граждани. Ловечъ има просвѣтено гражданство и той е далъ много видни дѣйци въ политиката и науката. Тоя градъ е пригоденъ за училища и пансиони и американцитѣ сж направили много добъръ изборъ, като сж отворили въ него гимназия съ добре нареденъ пансионъ. Въ други страни пенсионеритѣ търсятъ тихи, красиви и ефтини градове, за да прекаратъ старинитѣ си, за България Ловечъ би изпълнилъ много добре тая задача.

Проф. А. Иширковъ.

СТАРИ ПЪТУВАНИЯ ПРЕЗЪ БЪЛГАРИЯ

Joseph Bošcovich — Дневникъ на едно пътуване отъ Цариградъ до Полша въ 1762 г.

Абатъ Иосифъ Бошковичъ, прочутъ математикъ и астрономъ въ XVIII вѣкъ, е по народностъ далматинецъ и е родомъ отъ Рагуза, но по-големата частъ отъ живота си прекаралъ въ Италия, като членъ на Изуитския орденъ и въ пътувания изъ Европа. Той е билъ професоръ по астрономия въ нѣколко града, правилъ е измѣрения на два градуса отъ единъ меридианъ, възложено му е било да направи карта на Бразилиа и др. Бошковичъ е билъ единъ отъ прочутитѣ мъже на 18 вѣкъ и броя на неговитѣ съчинения достига до 71. Неговитѣ голѣми умствени способности го издигнали твърде много и той често е билъ натоварванъ съ важни мисии при европейскитѣ дворове, поради което е ималъ и обширни връзки. Той е умрѣлъ въ Милано въ 1787 г. на 76 г. възраст.

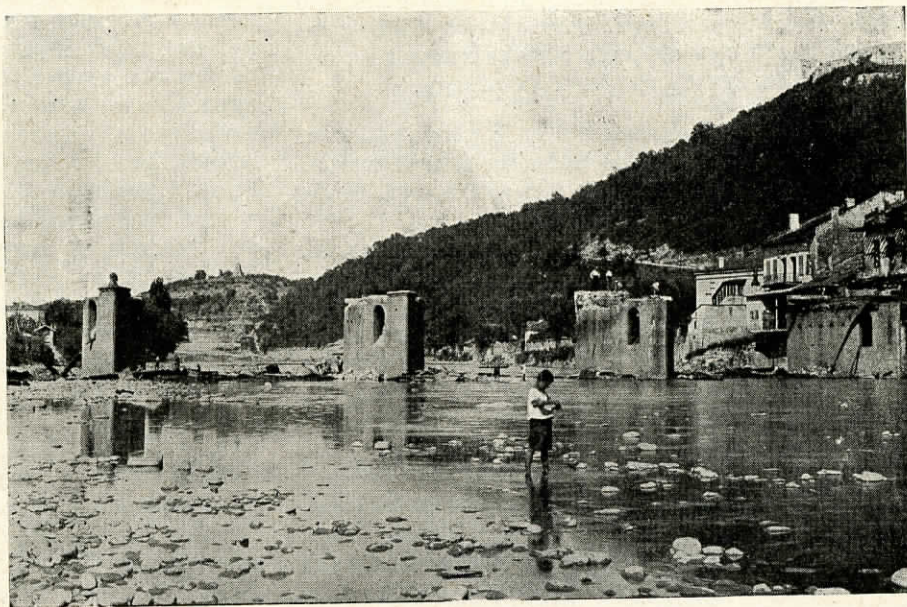
Бошковичъ е миналъ презъ България въ 1762 г. — годината въ която се е появила Паисиевата история. Той е пътувалъ заедно съ Английския посланикъ Жакъ Партеръ, който се е връщалъ отъ Цариградъ въ Англия презъ България, Полша и който се е съгласилъ да вземе Бошковича въ това пътуване. Пътътъ за Полша е вървѣлъ презъ Одринъ, Айтосъ или Карнобатъ, Провадия, Добричъ, Бабадагъ и Тулча, и ние имаме и други описания за този пътъ, по който сж минавали многобройнитѣ посолства на блѣскавия Полски дворъ. Но между всички тия описания, дневника на Бошковича се отличава както съ своята голѣма подробностъ, тъй и съ редъ ценни сведения за населението въ с. източна България. Неговото описание е излѣзло най-първо на италиански — *Guernale di un voyage da Constantinopoli in Polonia*, на който езикъ е имало нѣколко издания. Дневникътъ е направилъ голѣмо впечатление на времето и е билъ преведенъ на френски въ 1772 и на нѣмски въ 1779 г. Този преводъ е направенъ споредъ френското издание — *Journal d'un voyage de Constantinople en Pologne, Lausanne, 1772 г.*

Бошковичъ е тръгналъ отъ Цариградъ на 24-ий май. Къмъ посланика сж били аташирани единъ офицеръ, съ нѣколко яничери, които сж осигурявали безопасното пътуване на чуждитѣ посланици. Този офицеръ на турски е носилъ титла михмандаръ и освенъ за безопасността, ималъ е още грижа да служи като посредникъ между пътуващитѣ и мѣстнитѣ власти при всички случаи.

2 юний. — Този день сутринта пристигна отъ Адрианопълъ единъ Седаръ или Бостанджи, за да уреди съ Михмандара разносцитѣ и хранителнитѣ припаси, които трѣбваше да достави това село зависимо отъ неговото управление и ние трѣбваше да платимъ яденето, а освенъ това и Михмандара даде 104 пиистра за това нещастно село. Трѣбваше доста време за да уредимъ всички

тѣзи нѣща, поради което ние можахме да тръгнемъ за Факи едва въ единъ и половина часа.

Имаше повече отъ петдесетъ жени, които се бѣха събрали съ много малки момчета и момичета, за да ни видятъ като заминаваме; но не се виждаше нито единъ мъжъ, които бѣха избѣгали отъ селото, за да не бждатъ принудени да придружаватъ и подпомагатъ колата при лошава пътъ; чакахме доста за да могатъ да се намѣрятъ шестима наоколо; турцитѣ принудиха даже попа и единъ бѣденъ старецъ да следватъ колата. Когато бѣха преминати най-лошитѣ мѣста, господинъ посланикътъ поиска абсолютно, тѣ да се върнатъ у тѣхъ и имъ даде малко пари, което той правѣше

Ловечъ. Покритиятъ мостъ следъ пожара

винаги въ такива изключителни случаи, когато имаше нужда да помагатъ мѣстнитѣ жители.

Пътищата бѣха изцѣло издѣлбани отъ дъждоветѣ; видѣхме обработени земи отъ дветѣ страни на пътя и едно голѣмо село отъ дѣсно. Ние имахме много проливни дъждове. Известно време преди да стигнемъ до селото за пренощуване, ние срещнахме стража съ единъ барабанъ; има различни такива стражи, разположени въ тѣзи планини за сигурностъ на пътниците.

Пристигнахме въ Факи къмъ десетъ часа, тъй като поради лошитѣ пътища направихме единъ часъ повече отъ колкото обикновено за този пътъ; при влизането въ селото, керванътъ бѣ заобиколенъ отъ нѣколко малки момичета, които има-

ха въ ржцетъ си по едно решето съ ечмикъ, който хвърляха въ колата. Отъ своя страна посланикътъ имъ хвърли пари. Селото се състои отъ 88 кжщи, населени съ християни българи, то не зависи отъ никое друго село или градъ и плаща на великия господаръ сто кила ечмикъ годишно. Това кило, както Цариградското, има двадесетъ и две оки тежина, оката 32 унции, но казватъ, че това се удвоява и учетворява. Ние имяхме за квартири нѣколко кжщи, подобни на тѣзи въ преднитѣ дни.

3 юний. — Падна голѣмъ дъждъ, който почна презъ нощта и трая до обѣдъ; ние искахме при все това, да тръгнемъ, но тъй като се закъснѣ твърде много, както поради лошото време, тъй и поради други случки, останахме цѣлия день. По-право, валѣ чакъ до вечерята на нѣколко пжти; голѣмата калъ предъ кжщитѣ и въ цѣлото село съ мжка ни позволяваше да излѣземъ отъ нашитѣ квартири или по-право затвори; селянитѣ, обаче, дойдоха да пѣятъ и да играятъ въ тази калъ, ако може да се нарече игра едно твърде бавно движение, което правятъ държейки се хванати за ржцетъ и вървейки ту напредъ, ту назадъ.

4 юний. — Тръгнахме въ 8 часа сутринята за Карабунари и по този пжтъ намѣрихме голѣма гора; срещнахме изпърво стражата отъ Факи, после тази на Карабунаръ.

Малко преди да стигнемъ селото, намѣрихме една чешма и до нея нѣщо като кюшкъ, покритъ, кждето правятъ молитва и който служи за подслонъ отъ дъждъ; при нужда може даже да се приношува тамъ; калъта, която бѣше гжста, ни затрудняваше твърде въ пжтя, който бѣ изминатъ за петъ часа вмѣсто за четири и поради което пристигнахме въ единъ часа.

Карабунаръ е едно твърде голѣмо село отъ петъ или шесть стотинъ кжщи турци и българи; то е разположено въ една много хубава долина, равна, покрита съ дървета и цвѣтя и прорѣзана отъ една малка рѣчичка; тази долина, която е заобиколена отъ височини отъ едната и другата страна, ми изглежда да има половина миля широчина и нѣколко мили дължина. Като влѣзохме, намѣрихме, че ни сж опредѣлили за квартира една кжща, до която имаше друга населена отъ християни и кждето имаше болни отъ дребна шарка и на насъ ни казаха, че много други кжщи отъ това село сж сполетени отъ сжщата тази болестъ. Чорбаджията на селото (това име носи началника или полковника на яничаритѣ; сжщото се дава и на първенеца на селото, както тука); чорбаджията, казвамъ, бѣ много любезенъ и показа къмъ насъ особено внимание, той ни предложи кжщата, която бѣше най-хубавата въ селото и която обикновено не се опредѣляше за квартира; прибавяйки, че тя не бѣше чиста отъ шарка, разсжихме по тоя случай за по-голѣма сигурностъ да излѣземъ отъ селото на бивакъ. Като преминахме единъ мостъ, построихме палаткитѣ въ равнината въ

подножието на хълмоветѣ, които я ограждатъ и които не сж високи отъ тази страна. Изкачени на тѣзи височини, вие се радвате на най-хубавитѣ гледки, които може да си въобразимъ: отъ една страна се виждатъ планинитѣ, селото, и полето, кждето пасатъ многобройни стада и отъ другата страна една голѣма долина и редица хълмове твърде приятни и покрити съ зеленина.

Едва построихме палаткитѣ и отъ другата страна на палаткитѣ дойде изобилень дъждъ, следъ който пристигна отъ селото една тълпа хора, които искаха да ни забавляватъ съ тѣхнитѣ пѣсни и варварски инструменти, въ надежда да изтръгнатъ отъ насъ пари.

5 юний. Станахме тази сутринъ въ петъ часа за да тръгнемъ рано за Аедосъ (Айтосъ), който бѣше отдалеченъ осемъ часа; лошиятъ пжтъ направи това разстояние по-дълго. Конакчията, т. е. Хиондара или слугата на Михмандара бѣше заминалъ за това селище, за да приготи конакъ или квартира споредъ обичая. Но Михмандара ни препоръча твърде много, вмѣсто да следваме правия пжтъ, да ни заведе въ дѣсно презъ Карнобатъ, градъ отдалеченъ осемъ левги; като минахме презъ него, удължихме пжтя съ шесть левги. Причината да ни съвѣтва това отбиване бѣ, че той бѣ получилъ въ Карабунаръ една сума отъ сто пиастри въ повече, при условие, вмѣсто да вървимъ презъ мѣстността подъ юрисдикцията на това село, да излѣземъ веднага. За да спечели тази сума, господинъ посланикътъ се съгласи да се удължи пжтя и да се загуби единъ день, тъй като той бѣше увѣренъ, както бѣ предупреденъ и въ Пера, че Балканътъ или планината Хемусъ, който почва да се минава при Айтосъ, е по-малко лошъ и по-кжсъ, минатъ при Карнобатъ, макаръ че нѣколко други министри бѣха го преминали при Аедосъ (Айтосъ). Това бѣ може би едно предимство, но Михмандара не спечели стотъ пиастри, тъй като жителитѣ на Карабунаръ съобщили веднага въ Карнобатъ, че тѣ сж му ги дали при условие, че ще ъждатъ прехванати отъ паритѣ, които трѣбва да получи въ този градъ. Толкова турцитѣ, даже на служба, се лъжатъ едни други, щомъ е въпроса за интересъ; при това ни се каза още, че къмъ Аедосъ има повредени мостове и че презъ Карнобатъ пжтя е твърде добъръ, но лошиятъ успѣхъ презъ този день ни убеди въ противното.

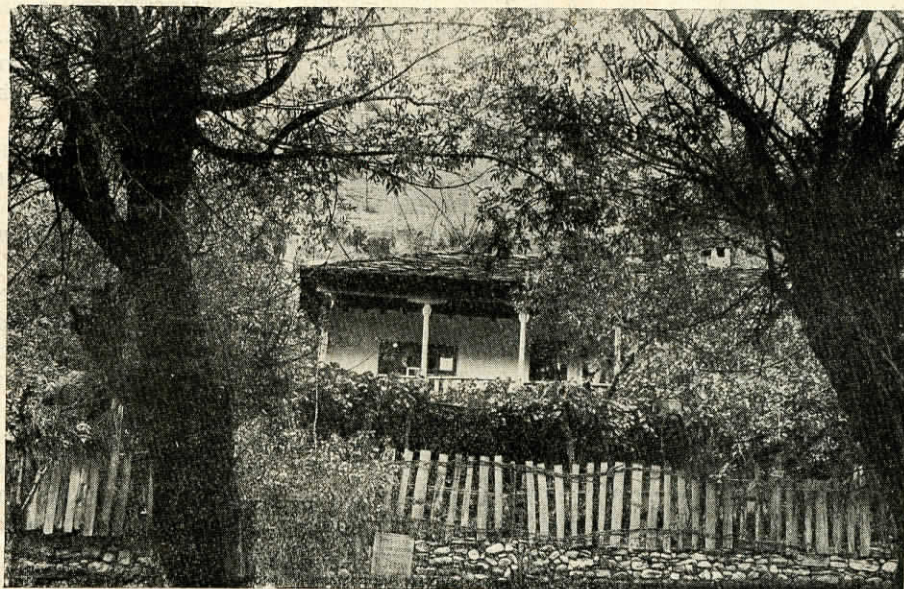
Докато размишлявахме върху промѣната на пжтя, дойде единъ куриеръ русинъ, изпратенъ отъ Пера на първи юний вечерята, който ни донесе писма и за насъ бѣ щастие, че той пристигна нѣколко часа преди да промѣнимъ направиението; той ни увѣри при това, че това заобикаляне ще направи минаването на планината по-малко мжчно.

Тръгнахме къмъ деветъ часа; но Михмандарътъ ни изигра подло. Поради намерението си

да се спремъ въ едно село посрѣдъ нощъ и по такъвъ начинъ да спечели нова сума като минава презъ едно селище отъ друга юрисдикция, той ни прекара не по направения пѣтъ. Ние се намѣрихме върху височини срѣдъ гори, кждето съ мжка открихме нѣколко следи отъ кола презъ нападалиѣ дървета, дупки и застоили води; поради това, трѣбваше да слѣземъ въ калъта, която бѣше много дълбока и да теглиме съ голѣма мжка колитѣ, за да преминатъ лошитѣ мѣста. На обѣдъ ние се спрѣхме за да се подкрепимъ и да оставимъ да починатъ конетѣ, които бѣха изморени. Останахме три четвърти часа; каза ни се, че ние не бѣхме по далечъ отъ два часа отъ селото, като предполагаха, че бѣхме избрали най-близкото. Въ единъ часа и три четвърти ние слѣзохме една голѣма планина и се намѣрихме въ едно село наречено Караджиларъ, кждето въ лѣво се вижда единъ Сарай съ голѣми сгради и наблизо една друга постройка съ къшкѣ. Тѣзи постройки и цѣлото село сж дадени като апанажъ на единъ отъ Кримскитѣ князе (Калга Ферегъ Ханъ). Тѣзи князе живѣятъ обикновенно въ Ямболъ, малкъ градецъ разположенъ въ сѣседство и тѣ иматъ за апанажъ околни села. Видѣхме тука кози между едно стадо отъ овце, това, което не срѣгнахме никжде въ цѣлия нашъ пѣтъ, тѣй като стадата се състояха отъ овце, крави, волове и нѣколко биволи съ тѣхнитѣ юнци. Ние видѣхме сжщо до всички села много гѣски и по нѣколко кокошки и пилци, но не и пуйки; следъ два или три часа пѣтъ ние стигнахме Харманли, турско село, кждето управительтъ ни каза, че Карнобатъ е само на единъ часъ разстояние отъ тука. Обаче, следъ като вървѣхме два, ние се намѣрихме замотани въ едно широко поле, кждето напредвайки съ мжка, стигнахме до единъ мостъ разваленъ наскоро, който ни попречи да преминемъ отатѣкъ; озѣртахме се навсѣкжде за да откриемъ другаде мѣсто за преминаване, бѣше почнало вече да се мръква, за щастие времето бѣше хубаво, небето ясно и луната пълна и ние намѣрихме единъ други мостъ новопостроенъ, който минахме следъ дълго заобикаляне; тамъ намѣрихме турска стража съ своя барабанъ. Напредвайки заобиколихме една планина съ една широка равнина и стигнахме до единъ ужасенъ склонъ пълненъ съ грамадни камъни и изпокъртена настил-

ка, въ подножието на който, влизайки въ долината, преминахме единъ твърде издълбанъ ровъ въ който тече бързъ потокъ. Следъ като преминахме цѣлата обработена площъ, стигнахме най-после въ десетъ часа въ Карнобатъ, разположенъ на края на равнината. Тази станция бѣше поносима. Тя (Карнобатъ) принадлежеше на единъ турчинъ, който ни предложи кжщата си, за да получи едно препорѣчително писмо отъ Господинъ Посланика за Цариградъ.

Най-голѣмото нещастие бѣ тамъ, че колитѣ, теглени отъ коне, въ които бѣха леглата, като пристигнали твърде късно презъ нощта при разваления мостъ, за който споменахъ, не могли да се изтеглятъ и останали тамъ до сутринята; поради това, като нѣмахме нищо друго освенъ голи стени и подъ, ние вечеряхме съ това, което бѣше

Ловечъ. Кжщата въ която се крилъ Левски

приготовено за обѣдъ и си лѣгнахме върху сѣното; Госпожата на Посланика бѣ длѣжна да постъпи като другитѣ, понеже нѣмаше легло, но бидейки твърде уморени, ние спахме чудесно.

6 юний. Почивахме презъ цѣлия този день; конетѣ почти не можеха да ни служатъ и всички наши хора бѣха капнали отъ умора. Следъ единъ мжчителенъ пѣтъ, който трая тринадесетъ часа безъ прекъсване, ние бѣхме поразени, като се събудихме, отъ хубавото мѣстоположение на Карнобатъ, който е голѣмъ турски градъ. Той е разположенъ отчасти въ равнината, отчасти върху скловетѣ на малки планини или по-скоро издигнати хълмове, които сж крайнитѣ издънки на планинската верига Родопи. Тази равнина е пресѣчена отъ една малка рѣка, която минава близо до мѣстото кждето отседнахме и малко по-нада-

лечъ, тя се минава презъ единъ хубавъ камененъ мостъ. На вѣнъ на около половина миля има една приятна гора, посадена съ високи дървета, наредени изкуствено; земята е покрита съ всѣкакви видове растения; въ околността пасатъ стада, на всички страни се виждатъ села, малко отдалечени едно отъ друго. Тукъ имаше панаиръ, който бѣше почналъ вчера; той трае три дѣня. Тукъ идватъ чакъ отъ Цариградъ търговци турци, гърци, евреи, които носятъ много стоки и между другото много принадлежности за коне.

Единъ еврейнъ отъ Цариградъ дойде и въ нашата квартира съ огледала и други дреболии. За удобство на панаиря, има известно число дюкяни; презъ времето, когато се спрѣхме на това мѣсто, видѣхме да отиватъ и идватъ много кола и една грамадна тѣпла хора.

Господарѣтъ на нашата кѣща бѣ Баиръ-каръ, т. е. знаменосецъ на шестото яничерско отдѣление; той е билъ Сердаръ т. е. началникъ на яничеритѣ въ областта и за да има тази длъжностъ, плащалъ шестдесетъ пиастри всѣки три месеца на Агата на яничеритѣ. Единъ другъ е взелъ тази длъжностъ чрезъ интриги и той поиска и получи отъ Господинъ Посланика едно препоръчително писмо за Цариградъ, за да си я възвѣрне. Той е билъ въ 1734 год. при битката при Кочимъ, въ която турцитѣ като били разбити, сж избѣгали и се завърнали всѣки у тѣхъ по най-кѣсия пѣтъ, както билъ тѣхния обичай, ни каза самъ той. На това мѣсто има малка рѣчкѣчка, която се нарича Карнабатусуларъ.

Колитѣ пристигнаха сутринѣта и се започна сушенето на палаткитѣ и разтоварването на всички кола съ по шестъ вола, които бѣха наети до това мѣсто, понеже трѣбваше да се снабдимъ съ други; трѣбваше сѣщо да се взематъ други коне на мѣстото на тѣзи, които не можеха повече да вървятъ. Обѣдвахме и взехме съотвѣтни мѣрки, за да можемъ да трѣгнемъ на другия дѣнь. Кадията или сѣдията ни обеща нови кола, които обаче ние напразно чакахме.

7 юний. Загуби се много време, за да се снабдимъ съ кола отъ които имахме нужда. Михмандара би могълъ да ги получи лесно предния дѣнь на умѣрени цѣни, но за да ги има безплатно, или да разходва малко, той загуби времето и тѣ бѣха ангажирани отъ търговци, които си отиваха отъ панаиря, който свършваше този дѣнь. За да накара съ сила турцитѣ да доставятъ коли, както изискваше фермана на Голѣмия Господаръ, който изрично постановяваше, щото да не се остава Посланика да му липсва нѣщо, кадията не смѣеше, като се извиняваше, че тѣзи хора бѣха толкова лоши, че човѣкъ не е сигуренъ за своя животъ, ако употреби сила. Следъ като се говори нѣколко пѣти и следъ като Михмандара обеща, че положително ще има коли за вечерѣта, рѣшихме да трѣгнемъ съ каруци и кола теглени отъ коне

за Добралъ (предполагаше се, че пѣтъ не е повече отъ четире часа), и да оставимъ съ Михмандара домакиня на Господинъ Посланика и нѣколко други хора, които трѣбваше да го следватъ и да ни настигнатъ презъ нощѣта съ волски кола, за да почнемъ да изкачваме планинитѣ на другия дѣнь. Прочее, обѣдвахме и въ единъ часа трѣгнахме.

Едва почнахме да пѣтуваме и дѣжда ни завалѣ, пѣтищата бѣха тѣй пѣлни съ калъ, че конетѣ съ мѣжа си изтегляха краката. Ние оставихме на дѣсно една изкуствена могила и малко следъ това едно християнско село именуемо Сарамезе, единъ часъ далечъ отъ Карнобатъ. Трѣбваше да пребродимъ на това мѣсто малката рѣка за която говорихъ, понеже моста бѣ разваленъ; калѣта бѣше тѣй дълбока и водата толкова висока, че следъ като размислихме върху неудобството да минемъ петъ-шестъ блата съ голѣма калъ и да пристигнемъ късно въ Добралъ, ние се върнахме назадъ и влѣзохме въ старото село два часа следъ нашето излизане. Карнобатскитѣ жители, като ни видѣха да се връщаме, накараха да ни се опредѣли отъ Кадията друга кѣща, много по-голѣма и по-удобна; тя се състоеше отъ много свѣтли стаи на първия етажъ и разположена съвсемъ близко до първата; нѣколко турци, които заминаха, сж я заемали презъ панаиря.

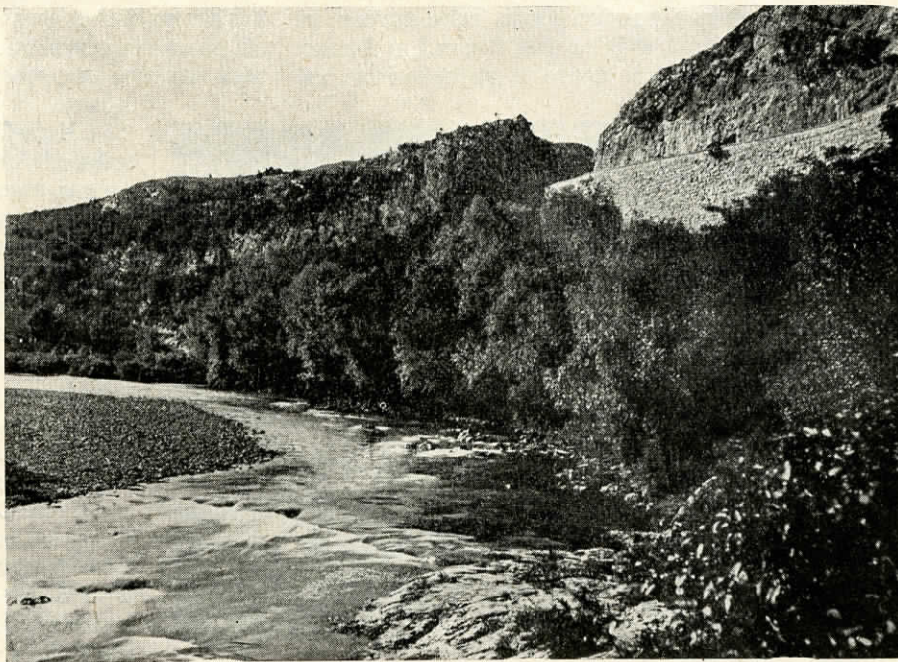
Господарѣтъ на тази кѣща бѣше младъ яничеринъ съ твърде хубава вѣнкашностъ, който имаше едно друго жилище, твърде удобно за тази страна. Той дойде малко следъ това цѣлъ разгнѣвенъ, че сж му взели кѣщата безъ да му кажатъ нѣщо, това което не се практикува къмъ турцитѣ; той изглеждаше неукротимъ и казваше отъ все сърдце, че ако бѣха поне малко го предупредили, той щеше да направи честъ да я даде и би понесълъ всички разноси по престояването на Господинъ Посланика, но той бѣше ядосанъ, отъ начина по който се постѣпва спрѣмо него и за оскърблението, което му се нанася, като се смѣсва съ поданницитѣ християни, на които кѣшитѣ се взематъ безъ да се иска тѣхното съгласие. Господинъ Посланикѣтъ му каза съ голѣма доброта, че той не иска да прави насилие ни вреда никому, че той не е билъ уведоменъ за неправилността на този случай, че това съвсемъ не му харесва и намирайки неговитѣ оплаквания справедливи, той е готовъ да излѣзе отъ кѣщата и да се върне въ своето първо жилище. Младиятъ човѣкъ, като измѣни при тази речъ изведнѣжъ лицето и тонѣтъ, каза че е много доволенъ, даде на драго сърдце кѣщата и остана съ насъ да пие кафе и чай. Той отиде дажѣ да търси своитѣ братѣ, родители и приятели, този дѣнь и следния, както ще се види по-после и бидейки задълженъ да остане въ това селище, той ни правѣше чести и дълги визити. Той накара да дойдатъ нѣколко жени на неговитѣ роднини въ едно отъ крилата на кѣщата, откъдето тѣ можаха да видятъ Господжата на Послан-

ника. Той поиска, лѣкаря да види майка му, която имаше заболѣли очи. Той бѣше готвачъ въ Цариградъ на втората одая яничери, къмъ чийто корпусъ се числеше. Тази длъжностъ се почита у турцитѣ и той бѣше дошелъ да се радва на своето богатство въ своето родно мѣсто. Това бѣше единъ истински малъкъ господарь, неговия калпакъ или боне бѣше винаги върху ухото му. Неговата вънкашностъ бѣше изрядна; всѣки пѣтъ, когато ни правѣше посещение, което (както казахъ вече) бѣше често, той смѣняваше дрехитѣ си, за да можемъ да видимъ гардероба му, който бѣше доста значителенъ. Той прие обаче съ алчностъ не само тритѣ бутилки вино, които Посланика му поднесе въ знакъ на сѣрдечностъ, но той взе съ голѣма признателностъ една сребърна монета на стойностъ пиастръ и половина, която той заминавайки му даде въ ржката за наемъ на кжщата, която макаръ и обширна, бѣше построена само отъ дърво и следователно (гората бидейки близо) не бѣше струвала на неговия баща, както той самъ ни каза, повече отъ хиляда пиастри.

Обещаха ни тържественно за този день, преди вечеръ, коли. Вечерята като не видѣхме кола, увѣриха ни, че ще ги имаме на другата сутринь; съ тази надежда ние направихме голѣма разходка въ полето, на връщане играхме, вечеряхме и си лѣгнахме смѣтайки да тръгнемъ рано сутринята.

8 юний. Като се събудихме къмъ осемъ часа, ние се видѣхме излѣгани въ нашитѣ очаквания, колитѣ не бѣха още дошли и напразно ги очаквахме известно време. Най-после кадията изпрати отъ своитѣ хора въ селото Сарамезе за да взематъ съ сила отъ тѣзи бѣдни селяни. Чакахме нетърпеливо поглеждайки отъ време на време въ полето служейки си даже съ далекогледъ, но това бѣ безполезно. Следъ нѣколко часа чакане дойдоха най-после да ни кажатъ, че нѣмало никакви кола въ това село. Нѣмаше какво да се прави, освенъ да се повика кадията и да му се говори твърдо. Увѣриха го, че ще се взематъ кола въ града на каквато цена и да е и че ще се изпрати въ Портата единъ яничарь, за да се оплачемъ. Тѣзи заплашвания му дадоха страхъ толкова, че той веднага намѣри кола; но бѣше вече толкова къс-

но, че ние не можахме да тръгнемъ и трѣбваше да имаме търпение презъ останалата частъ на деня; обѣдвахме и отидохме после да се разходимъ по поляната до гората, за която вече споменахъ. Въ стадото, което имаше за овчарь единъ младъ човѣкъ съ хубава вънкашностъ, избрахме едно агне за забавление на децата и зе него му се дадоха петнадесетъ пари; всичко е евтино въ тази страна: ока (или три ливри) овнешко месо се продава четире пари, шестъ яйца за една пара. Като дойдохме въ кжщи, имаше много турски жени, които бѣха дошли въ двора и насѣдали по стълбитѣ, за да видятъ Господжата на Посланика, презъ което време ние бѣхме въ къшката. Имаше сжщо много, които гледаха отъ улицата. Стопанина на кжщата дойде да ни види съ своитѣ братя, приятели и мно-

Ловечъ. Пѣтътъ за Троянъ

жество турци и сереларьтъ, които говориха съ насъ. Попитахме ги каква възраст достига човѣкъ обикновено въ тѣхната земя, тѣ ни отговориха, че тукъ на шестдесетъ и седемдесетъ години се гледа като на напреднала възраст, но че има старци които живѣятъ до 100 години, (които правятъ наши деветдесетъ и седемъ), понеже тѣхната година е дванадесетъ луни и е по-къса отъ нашата около дванадесетъ дня. Колкото за децата, макаръ че сжществува полигамия, увѣряваха ни, че рѣдко има баща, който да има повече отъ дванадесетъ отъ всичкитѣ си жени. Между това, пристигнаха седемъ голѣми кола теглени отъ по два бивола всѣка, върху които лесно се натовари всичко, което бѣше върху десетъ волски кола и решихме да тръгнемъ на другия день.

(Следва).

Съобщава: Ст. Андреевъ.

СВЕТА МАРИНА — ГЛУХИТЪ КАМЪНИ.

Единъ кжтъ отъ нашето отечество, който заслужава да бжде посетенъ отъ туриста и археолога. Първиятъ ще съзре отъ върха въ далечината блѣстящитъ минарета на Одринскитъ джамии, хубавата долина на Арда, Сакаръ-планина, долината на Марица, надипленитъ вериги на Южнитъ Родопи, погледътъ му най-после ще отпочине въ далечния хоризонтъ на северъ, въ синкавитъ вериги на Срѣдна-гора и Балкана. Археологътъ ще има да се замисли върху онова, което ще види по скалитъ.

Света Марина е лесно достъпна. Отъ гара Любимецъ почва на югъ новостроящото се отъ труповаци шосе Любимецъ — Орта-къой. Пжтътъ до Света Марина е удобно шосе, вече готово, и минава презъ селата Лозенъ (на 7 клм.) и Малко Градище (на 14 клм.), което е разположено въ

Ловечъ. Дръстене махала

политъ на Родопитъ, за да почне да се изкачва, правейки широки живописни завои, къмъ водо-дѣла. Нѣколко удобни дърварски пжтя, кръстосващи шосето, водятъ къмъ върха Св. Марина. Самиятъ връхъ е спадалъ въ граничната зона при старата турско-българска граница. Населението отъ с. Малко-Градище по-рано не е могло да посещава върха и почти нищо не може да разкаже за него. Най-близкото село отъ старата граница е с. Керезлеръ, сега населено съ бѣжанци, които нищо не знаятъ за скалитъ.

Околнитъ върхове сж обрасли съ хубава широколистна гора, предимно липи, и въздухътъ, пропитъ презъ юний съ нежния аромат на цвѣналитъ липи, сѣкашъ самъ навлиза въ дробоветъ. А надъ зеления клонакъ стърчатъ „Глухитъ камъни“ съ почти отвесни стени, като многостранни пирамиди, и спиратъ погледа още отдалечъ.

На повечето отъ скалитъ се виждатъ още отъ далечъ множество правоъгълно наредени въ редици и еднакви по голѣмина и форма дупки, като бойници на древна крепостъ. Най-низкитъ дупки отстоятъ на около 3 метра отъ основата на скалитъ, а най-високитъ сж на около 20 и повече метра. Отворътъ на дупкитъ има форма на трапецъ съ основи около 40 и 25 см. и височина 50-60 см. Дълбочината въ основата е 30 см., на върха 15 см. Въ повечето дупки нѣма нищо, а въ нѣкои — случайно навѣти отъ вѣтъра листа, или черупки отъ лешници и желжди, остатъци отъ пира на нѣкой отъ многобройнитъ перкати обитатели — орли, ястреби, гарвани. Такива дупки, наредени въ групи по 2-3-4, има около 300. Нѣколко обаче, за да потвърдятъ поговорката, че всѣко правило има изключение, иматъ за външенъ отворъ квадратъ.

Че тѣзи дупки сж резултатъ отъ планомерна човѣшка дейность, не може да има съмнение. Но кой ги е дълбалъ? Съ каква целъ? Кога? Кому сж били потрѣбни тия дупки? Отъ сжщата епоха ли датиратъ тѣ, както не по-малко интереснитъ и загадъчни следи върху една недалечна отъ тѣхъ скала?

Върху последната скала нѣма нито една дупка, подобна на описанитъ. Обаче много добре сж запазени издълбанитъ въ скалата стжпала, дълбоки 70 см., високи и широки въ дълбочина по около 20 см. Стжпалата сж наредени въ две групи по около 10—12 стжпала, раздѣлени съ хубава платформа, голѣма около 1—1.5 кв. метра. По тия стжпала лесно и удобно се изкачва на върха на скалата. Върхътъ е равна четвороъгълна площъ съ страни около 4—5 м. и заобиколена съ хубаво запазена издълбана въ скалата пж-

тека, широка около 40 см. Върхътъ прилича на кратеръ — четвъртити отвесни стени заграждатъ една яма около 15 куб. м., въ която се намиратъ остатъци отъ тухли, прѣстъ, камъни. По всичко личи, че скалата на върха е била издълбана тѣй, че въ дупката е построено жилище, скрито въ скалата, невидимо отвънъ, обитателитъ на което сж влизали въ него удобно по издълбаната въ скалата стѣлба. А тия обитатели ще сж били остроумни хора: на една отъ отвеснитъ стени на сжщата скала издълбали отворъ съ сводъ около 1X1.5 м., водящъ въ една изкуствена пещеря съ отвесни гладки стени, голѣма около 3 куб. метра, въ която и презъ юлий имаше вода. Но какъ прониква водата тамъ? Отвесната стена е набраздена съ улейчета, водящи къмъ отвора, тѣй че дъждовната вода, или водата отъ топящия се снѣгъ, се влива право въ пещерята. Около скалата има стари вѣковни лози, де-

бели като човършка ржка, а също и други подивели плодни дървета — череша и сливи.

Отъ тая скала при ясно време се вижда въ хоризонта на северъ Сръдна-Гора и Стара-Планина, на югъ — долината на Арда и гребенитъ на Южнитъ Родопи, на изтокъ — Одринъ, Свиленградъ, Сакаръ-Планина. Наблюдателтъ, скритъ въ своята наблюдателница, безъ да бжде виденъ, е могълъ да следи какво става въ околността...

Но за какво сж служили стотицитъ дупки въ близкитъ скали? Не е ли по-правдоподобно предположението, че въ древни времена тамъ е имало светилище? Може-би на старитъ траки-одриса, които сж владели мѣстата, видими отъ скалата?

Мѣстното население не може да даде никакви сведения, никакви предания. Нѣкои свързватъ Св. Марина съ хайдутути. Знае се само, че

овчарчета сж намирали стари пари („антики“) въ подножието на скалитъ, но сж ги загубили; а споредъ нѣкои по-интелигентни селяни, тия монети сж били закупени отъ „иманяри“ отъ Харманлии, „които имали плановѣтъ на постройкитъ около глухитъ камъни и знаели кжде е заровено имането“...

Излагайки това, което можахъ лично да видя и узная при посещението ми на Глухитъ камъни въ 1927 и 1928 година, желая да подтикна туриста, а най-вече историци и археолози, да се заинтересуватъ за тия скали, да ги посетятъ и изучатъ.

Д-ръ Стеф. Мутафовъ

Бележка Редакцията. При удобенъ случай ще се повърнемъ върху тѣзи скални дупки, както и върху скалитъ дупки, които се срѣщатъ и другаде у насъ.

ИЗЪ ДЕЙНОСТЪТА НА АСОЦИАЦИЯТА НА СЛАВ. ТУР. Д-ВА

(По поводъ сказката на Д-ръ Й. Облакъ въ София).

Асоциацията на славянскитъ тур. др-ства, основаването на която бѣ посрещнато на времето си съ голѣмъ ентузиазмъ отъ страна на всички туристични сръди и дейци у насъ, бавно, но сигурно вече върви къмъ дейна проява на своя животъ и къмъ одѣлстворяване на уставнитъ си цели и задачи. Бавно, казвамъ, защото наистина е нужно време да може да се начертае най-правилниятъ пѣтъ за дейностъ, да могатъ ясно да се осъзнаватъ целитъ ѝ и това съзнание за важността имъ и за ползата имъ да може да проникне колкото се може по-дълбоко всрѣдъ всички туристични сръди на съюзенитъ дружества. Но сигурно, защото чрезъ такава последовностъ дѣлото ще стѣпи на здрава почва, ще му се създадатъ условия за траенъ животъ и то ще пребже презъ поколения, та да могатъ единъ день и туриститъ отъ славянскитъ страни съ спокойна съвестъ и съ радостно съзнание за изпълненъ дългъ да кажатъ, че и тѣ сж допринесли за сближението на онѣзи, които, поради родството си — племенно, езиково и духовно — първи трѣбва добре да се опознаятъ и истински да се сприятелятъ. Знаино е отъ друга страна, че природата е най-добриятъ посрѣдникъ, че тя е, която може да създаде най-трайни разбирателства и връзки, най-чисто и безкористно взаимно общуване, ето защо и туриститъ сж едни отъ главнитъ фактори, които могатъ и трѣбва да изиграятъ благотворна роля въ тази насока. Нищо отъ това, че живѣемъ все още въ изключителни времена, че сме още въ зодията на следвоенния периодъ, че още не сж се уталожили национални, политически и т. н. страсти, нищо дори и отъ това, че надъ всички и надъ всѣки е разперила криле грижата за насжш-

ния. Нали презъ всички времена и при всѣкакви обстоятелства сж нужни идейни знаменосци, апостоли и дейци? Не сътвори ли и българскиятъ туристъ най-добритъ си творчески дѣла — хижитъ си — тъкмо презъ този именно периодъ на разруха? Не доказа ли той съ това, че е годенъ при всѣкакви обстоятелства да твори за общо добро?

Ето защо и Изпълнителниятъ комитетъ на Асоциацията, седалището на който, както е известно, презъ тази година е въ София, съ радостъ прие предложението на идейния си съратникъ отъ Любляна (Словенско) г. д-ръ Йосипъ Облакъ, виденъ писателъ, общественикъ и адвокатъ, но, както самъ той винаги казва за себе си — „преди всичко туристъ“, да запознае чрезъ една публична лекция софийскитъ туристи съ хубоститъ на Словенскитъ Алпи и на Високитъ Татри. Лекцията се състоя на 23 мартъ т. г. Не си поставямъ за целъ да предавамъ съдържанието ѝ, да приповтарямъ тукъ онова, що сказчикътъ съ цвѣтистыя си стилъ на своя роденъ езикъ ни разказа за хубоститъ на славянскитъ планини на западъ и на северо-западъ отъ насъ, планини, които „не бива повече да бждатъ отдѣлни една отъ друга съ стратегически и др. граници“. Нѣма да споменувамъ и за ефекта, който произвеждаха въ душитъ и въ съзнанието на слушателитъ добре подбранитъ диапозитиви, характеризирващи споменатитъ планини. Искамъ съ тѣзи си редове само да подчертая факта, че само по такъвъ начинъ дѣлото за сближението на славянскитъ туристи, респ. на славянскитъ народи, добива плътъ и кръвъ, става жива действителностъ и се постига. Имената на дветъ планини, тѣхниятъ харак-

теръ, па и характерътъ на тѣхнитѣ обитатели за винаги ще останатъ въ паметъта на слушателитѣ и ще имъ бждатъ отъ сега нататѣкъ близки познати. Но не само това. Запечатаниятъ имъ въ паметъта и въ душитъ образъ зове новитѣ си познати, кани ги да отидатъ близо до него, да отидатъ тамъ въ лоното на китната славянска природа и да се сприятелиятъ съ нея.

Примѣрътъ на д-ръ Облакъ, обаче, идва да ни подскаже и за другъ единъ нашъ неизпълненъ още дългъ. А той е: да не жалимъ ни трудъ, ни сръдства, а часъ по-скоро да приготвимъ и ние диапозитивни изгледи отъ всички кжтове на гордия Балканъ, отъ легендарния Пиринъ, отъ красивата Рила, отъ хубавитѣ Родопи, отъ царственото Търново и др., да прибавимъ къмъ тѣзи изгледи пѣсни и описания отъ наши вдъхновени пѣвци на чаровната ни природа и да разнесемъ славата ѝ по цѣлия славянски свѣтъ. Това е нашъ дългъ преди всичко къмъ самата нея, а следъ

това и къмъ дѣлото, на което служимъ като дейни членове въ задругата на славянскитѣ туристи. Ще се намѣрятъ и въ нашата сръда хора — било отъ София, било отъ другаде, които съ пламенното си слово, присжшо на истинския български туристъ-планинецъ, съ достоинство да предадатъ шеметното чувство, което всѣки смъртенъ преживѣва, кацналъ на царствения Елъ-тепе, или изкачилъ се на челото на величавия Мусала, или по склоноветѣ на Юмрукъ чалъ, или край брѣговетѣ на безбройнитѣ лазурни планински очи. Ще се намѣрятъ такива хора, които съ искреното си слово и съ правдивото си чувство да привлечатъ гости отъ всички славянски краища и по нашитѣ напълно достъпни вече славянски планини. Само тъй ще се допринесе за още по-ефикасно постигане целитѣ на Асоциацията, защото взаимно опознаване е невъзможно безъ по-често и многобройно взаимно посещение.

И. Раевъ.

НАЛЕЖАЩИ ИЗМѢНЕНИЯ ВЪ ДРУЖЕСТВЕНИЯ УСТАВЪ

За да отговори на изискванията на разрастващото туристическо движение, уставътъ на дружеството, приетъ преди седемъ години въ Търново, се нуждае отъ нѣкои измѣнения.

Централното настоятелство, като сподѣля това схващане и като имаше предъ видъ пожеланието на последния дружественъ съборъ, въ редъ заседания се занима съ измѣненията въ устава, които трѣбва да се предложатъ за разглеждане на събора въ Ловечъ. Набързо указваме проектиранитѣ измѣнения и мотивитѣ имъ.

— Споредъ чл. 8 отъ устава „въ единъ градъ или село не може да има повече отъ единъ клонъ“. Това уставно положение бозспорно е надживяно отъ развитието на туризма въ голѣмитѣ ни градове и особено въ София. При днешното положение на нѣщата, напр., софийскитѣ ни клонъ би трѣбвало да брои не по-малко отъ 2—3,000 редовни членове, нѣщо практически невъзможно при обществената и психическа разновидност на населението на голѣмия градъ. Ето защо днесъ значителенъ брой отъ практикуващитѣ туризма столичани сж или съвсемъ неорганизирани, или събрани въ нѣколко дружества и групи извънъ Б. Т. Д.

Туристическото движение у насъ се нуждае отъ единство и трѣбва да организира всички любители на природата, бродещи изъ планинитѣ. Явно е, обаче, че сегашната редакция на чл. 8 отъ устава е значителна пречка за разрастването на организирания туризмъ и за единството на туристическото движение въ страната, ето защо необходимо е между сегашнитѣ алинеи I и II да

се прибави нова, напримѣръ съ следното съдържание: „По предложение на Централното настоятелство съборътъ може да реши, щото въ градове броещи надъ 70,000 жители да има повече клонове, всѣки съ поне 100 редовни членове“. Въ връзка съ това измѣнение следвало би въ чл. 5 отъ устава, както и въ забелѣжката къмъ него думитѣ „софийскитѣ клонъ“ да се замѣнятъ съ „софийскитѣ клонове“.

— Отъ опитъ се знае голѣмата полза отъ посещаването поне еднажъ въ годината на послабитѣ, па и на останалитѣ клонове. Това се върши отъ членоветѣ на Централното настоятелство, или други дружествени членове и сега обаче, но не въ достатъченъ размѣръ. Нуждата отъ специаленъ организаторъ, която е безспорна по парични причини за дълго ще остане незадоволена. Значително по-добре и по-евтино би могла да се организира дейността въ тази насока, ако дружественитѣ членове, които при случай подпомагатъ Централното настоятелство (особено въ отдалеченитѣ отъ столицата мѣста), се опредѣлятъ отъ последното за презъ цѣлия му мандатъ и за опредѣленъ районъ. По този начинъ ще може по-отблизо и системно да се следи живота на клоноветѣ, да се напжтватъ и импулсиратъ по-недейнитѣ. За целъта къмъ чл. 22, т. „д“ трѣбва да се добави: „този дружественъ членъ може да е организаторъ за даденъ районъ, докато трае мандата на настоятелството“.

— Много пжти е изтъквана необходимостта да се привлечатъ къмъ сътрудничество множество лица, които съ своитѣ познания или об-

ществено положение биха били полезни за развитието на туризма въ страната. Това ще се постигне чрез създаването на единъ Висшъ туристически съветъ. Какъ по-точно се очертава тази идея се вижда отъ следващитъ проектирани текстове, които евентуално ще се поставятъ въ отделна глава пета, следъ чл. 30, а следващитъ членове и глави отъ устава ще измѣнятъ съответно нумерацията си :

Чл. 31. Къмъ дружеството се учредява съвещателно тѣло подъ име Висшъ туристически съветъ. Той се състои отъ: а) почетнитъ членове на дружеството; б) избрани отъ събора по предложение на Ц. н-ство 8—16 лица измежду видни общественици и хора на науката, както и дружествени членове познати като идеолози на туризма или въ туристическата практика; в) членоветъ на Централното настоятелство и Контролната комисия; г) организаторитъ по чл. 22, б. „д“.

Чл. 32. Висшиятъ туристически съветъ разглежда, било по предложение на Ц. н-ство или по свой починъ, въпроси отъ принципенъ характеръ, които сж отъ значение за развоа на туризма въ страната.

Чл. 33. В. Т. С. се свиква отъ Ц. н-ство поне еднажъ въ годината и заседанията му се ръководятъ отъ бюро, избрано отъ него за всѣки отделенъ случай.

При нужда за работата на съвета се изработва правилникъ“.

— Другъ важенъ въпросъ, чието уреждане не трѣбва повече да се отлага е този за хижитъ. За целта ще трѣбва да се помѣсти нова глава въ устава, напр. следъ чл. 72. Централното настоятелство е на мнение, че съ най-малки промѣни най-подходяще за нашитъ условия е разрешението, което въпросътъ е получилъ въ устава на Швейцарския алпийски клубъ. Съответнитъ членове на последния гласятъ:

Чл. 23. Считатъ се хижи въ смисълъ на настоящия уставъ подслонитъ на Шв. алп. кл. или на неговитъ клонове, които служатъ за изкачване на високи планини.

Хижитъ сж собственостъ на клоноветъ, които сж ги построили или придобили. Шв. алп. клубъ като таквъ е собственикъ на хижитъ, които е построилъ или придобилъ; той може да ги отстъпва на нѣкой клонъ.

Чл. 24. Хижитъ на клоноветъ сж, въ смисълъ на кл. 25 отъ настоящия уставъ, на разположение и подъ контролата на Шв. алп. клубъ. Една субсидия дадена отъ централната каса установява това право на Шв. алп. кл.; за хижитъ, построени безъ финансовата подкрепа на централната каса, клоноветъ-собственици сж длъжни отъ само себе си да се подчинятъ на това. Отпущането на субсидии за хижи ще е предметъ на единъ правилникъ, приетъ отъ събора; субсидията не може да превишава 2/3 отъ разносикитъ за постройка и благоустройство.

Чл. 25. Хижитъ не могатъ да бждатъ отклонени отъ тѣхното предназначение. Безъ позволенieto на събора тѣ не могатъ да бждатъ отстъпвани освенъ въ полза на другъ нѣкой клонъ или на Шв. алп. кл. Ако нѣкой клонъ се разтури, собствеността на неговитъ хижи и на мѣстото, на което сж построени, както и всички права и задължения къмъ тѣхъ минаватъ безвъзмездно на Шв. алп. кл.; клоноветъ сж длъжни да предадатъ на Централното настоятелство нотариално заверена декларация въ този смисълъ за всѣка хижа.

За всичко що се отнася до постройката, управлението и контрола, както и използване на хижитъ, съборътъ предписва правилата, които счита необходимими за известно еднообразие въ режима.

*

Като правимъ достойние на дружественитъ членове измѣненията въ устава, които Ц. Н. възнамѣрява да предложи на обсъждане въ предстоящия съборъ, ние се надѣваме, че проектитъ ще срѣщнатъ съчувствието на всички дружествени деятели. Съ възприемането на предлаганитъ измѣнения отъ събора, вѣрваме ще се допринесе за по-целесъобразното организиране на дружеството.

Д-ръ Ник. Караивановъ.

ВЕСТИ И БЕЛЕЖКИ

Рилската пустиня. — Делирадевъ въ статията си **Великата Рилска пустиня** казва, че името **Рила** е тракийско и то означава многоводие, но прибавя, че Рила е пустиня въ своето дивно величие, съ своитъ изправени къмъ небето жбери, съ своитъ бездни, съ своето вѣчно мълчание.

Планинскитъ имена сж едно отражение на природнитъ явления. Народътъ не познава нелогиката на идеолозитъ, за него пустинята не е многоводие, па билъ този народъ тракийски, германски или славянски — стига само той да живѣе отъ вѣкове въ своята земя. Името на Рила като многоводие е невъзможно, щомъ като съставътъ на понятието е нелогично. Кждето планинскитъ имена сж непонятни, тамъ може

лесно да се каже, че тѣ сж заети отъ народъ, който едно време е обитавалъ тѣзи мѣста, отначало самъ, а после смѣсенъ съ други народи, които чули името, не го разбрали и го развалили. Името Рила е или развалено и поради това неразбираемо, или пъкъ значението му е изчезнало заедно съ народътъ, който е билъ тамъ по-рано. Делирадевъ има затова право, като казва, че установяването на имената въ планинитъ принадлежи на първо мѣсто на туриститъ. Въ това се убедихъ, когато преди двадесетъ години почнахъ да изучавамъ като алпинистъ Юлийскитъ Алпи.

Изходилъ съмъ стѣпка по стѣпка всѣка долина, изкачилъ съмъ се на всички върхове, прекосилъ съмъ всички планински гребени. Грижливо съмъ избиралъ

между по-старитѣ овчари, козари и ловци моитѣ водачи, размишлявалѣ съмъ и разговарялѣ съмъ съ тѣхъ върху всичкитѣ планински явления и така съмъ събралѣ всички познати имена на планинитѣ, водитѣ. Органтѣ на нашето словенско планинско дружество почва да дава сега пълна номенклатура на Юлийскитѣ Алпи и предалпитѣ.

Не казвамъ това да се хваля, но само по поводъ статията на Делирадева и то да подчертая, че само ние, туристи и алпинисти, можемъ да съставимъ истинската, върна номенклатура и терминология, и че само народътъ е последната върховна инстанция за тѣхъ. Въ словенската литература, отъ нѣмци и италиянци се вмѣкнаха всевъзможни грѣшни имена, често изопачени и абсурдни. Така прочутиятъ нѣмски алпинистъ д-ръ Юли Куги въведе по своя воля многобройни имена. Това сѣщо направи преди войната и географскиятъ институтъ въ Виена. Всичко това влѣзе въ литературата и ние нѣмаме смелостъ да изхвърлимъ тѣзи чужди названия. Така напр. никой словенски алпинистъ или географъ не знае, че италианското изкуствено име Montasio или на диалектъ Монтажъ е Полишки Шпикъ, което име първоначално е означавало планина, пасище въ планината. Името Полишки Шпикъ е намѣника Nasquet, а географскиятъ институтъ въ Виена го е преобrazilъ на Ballitzen Spitzen.

Така сѣщо ще да е и въ България. Официалнитѣ имена за васъ сж тракийски, грѣцки, турски и какви

ли не, но само не български, т. е. имената, които употребяватъ овчаритѣ и ловцитѣ. И въ тѣзи имена вие имате едно богато съкровище: не само за домашнитѣ ви собствени имена; въ тѣзи имена природата е отразила умътъ на вашето племе, заселено тамъ далече отъ културата, въ тишината на високитѣ върхове. Отъ тѣзи съкровища не ще черпи само българската литература; тѣзи имена ще отворятъ вратата къмъ славянската праистория. Планинскитѣ имена на нашитѣ пустини сж първоначалната славянска история, историята на първата европейска овчарска и земеделска култура.

Въ номенклатурата на Юлийскитѣ Алпи, които сж на културната граница между римлянитѣ, германцитѣ, маджаритѣ и славянитѣ — нѣма нито едно неславянско название, съ малки изключения на имена отъ поново време, когато въ Алпитѣ надъ славянскитѣ овчари господствуватъ нѣмци или италиянци. Така въроятно и имената на българскитѣ и сръбскитѣ планини сж славянски. И така този споръ съ учениитѣ — идеолозитѣ може да се разреши само съ помощта и съдействието на алпинистъ, но не алпинистъ-егоистъ, но алпинист-човѣколюбецъ, родолюбецъ, който жертвува всичко за изучаване на родната си земя — „а Рила не може да се изучи въ дни, седмици и месеци“.

Нека се впуснемъ тогава на работа, която изисква пожертвувания и преди всичко дълбока любовъ къмъ природата и народа, потомъкъ на нашата величествена природа!

Люблина.

Д-ръ Хенрихъ Гума.

ДРУЖЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

Дупница. — На 10 мартъ клонътъ е ималъ годишното си събрание. Избрано е ново настоятелство: председателъ Д-ръ Ив. Лабутовъ, подпредседателъ Димитъръ К. Високалийски, секретаръ Асѣнъ Меджидиевъ, касиеръ Христо А. Теодосиевъ, домакинъ Славе Лалевъ, съветници: Георги Богдановъ, Никола Дикански, К. Джермански.

Клонътъ е ималъ 105 редовни члена. Въ финансово отношение клонътъ е добре стабилизирани. Планирани сж 134 броя отъ Български Туристъ. Презъ сезона клонътъ е далъ една вечеринка, една кино-вечеръ и една туристическа срѣща. Направени сж 15 излети.

Състоянието на хижата въ Скакавица е добро. Презъ лѣтото тамъ е билъ уреденъ бюфетъ, стопанисванъ отъ клонови членове, затворенъ преждевременно поради запалването на горитѣ и забраната на ходенето изъ планинитѣ. Въпреки късото време отъ бюфета е реализирано 2.000 лева печалба. Въ края на мартъ е уредена агитационна седмица.

Перникъ. — Отъ годишния отчетъ на клона видимъ следното: Въ началото на настоящата година клонътъ е броилъ 146 редовни члена, а секцията „Китка“ въ Батановци, основана миналата година — 18 члена. Числото на абонатитѣ на Български Туристъ отъ 90 е порастнало на 120.

Залесяването на мѣстността Кракра е било организирано на време. Съ помощта на общината и секционния инженеръ г. Юр. Михайловъ сж били посадени около 50 хиляди борчета, явори, червенъ джбъ, брѣстъ и брѣзи, а заедно съ това и живъ плетъ около цѣлото бърдо. Въпреки сушата посаденото се е хванало до 60—70%. За цѣльта сж изразходвани отъ касата на клона 5000 лв. Настоятелството възнамѣрява да направи отъ мѣстността Кракра единъ великолепенъ горски паркъ, като проектира да възстанови и една отъ кулитѣ на крепостта, която ще бжде и паметникъ за Кракра Пернишки.

Хижата на Голо Бърдо е ремонтирана основно презъ лѣтото. Посетена е отъ 1500 души, 500 пренощували тамъ.

Устроени сж били презъ годината 17 излети. Презъ настоящия сезонъ клонътъ възнамѣрява да уреди задграниченъ излетъ изъ Алпитѣ.

Презъ годината е имало 4 срѣщи съ околнитѣ клонове. Подготвена е маркировката за Черни връхъ презъ Кладнишкия манастиръ. На Боснешката пещера е зазиданъ входа и поставена врата съ катанецъ, за да се запази тази природна хубостъ отъ рушение. Презъ лѣтото ще се проучатъ пещеритѣ въ карстовата областъ между Земенъ, Горска Скакавица и Шишковци.

Клонътъ е изложилъ на перона на мѣстната гара две табла съ снимки-изгледи отъ Перникъ и околността.

Реферати сж четени отъ г-ца Вѣра Симова върху туризмъ и красота и отъ лесничей Юр. Михайловъ върху културното значение на залесяването.

За пострадалитѣ отъ землетресението клонътъ е изпратилъ всичко 4000 лв., а на Кюстендилския клонъ 1000 лв. за строящата се хижа. Минната управа е подпомогнала клона съ 5000 лв.

Къмъ клона има вече и скиорска група, която за сега наброява 15 члена. Клонътъ е ималъ презъ годината 40,911 лв. приходъ, а разходъ 34,424 лв.

КНИЖНИНА

Ив. Велковъ, „Мъртви градове“. — Литературни очерки за нашитѣ градове Nicopolis ad Istrum (Никюпъ), Абоба-Плиска, Мадара и Преславъ. София, Хемусъ, цена 10 лева.

Скрѣбни. — Гриша Селивановъ, руски бѣжанецъ, членъ на клона въ Бѣлоградчикъ, починалъ на 5 февруарий въ градъ Южинъ — Франция.

— **Олга Д. Русчева,** народна учителка, 23 годишна, членъ на клона въ Карнобатъ, починала на 24 мартъ.

Миръ на праха имъ !

Туристи,

На 24, 25 и 26 май т. г. въ гр. Ловечъ ще се състои XXII редовенъ дружественъ съборъ, който съвпада съ тридесетъ годишнината отъ основаването на Българското туристическо дружество.

По този случай Централното настоятелство поканва всички членове да присъствуватъ на събора и взематъ участие въ скромното отпразнуване на този редъкъ и цененъ дружественъ празникъ.

Постигнатото отъ дружеството ни презъ този периодъ отъ време заслужава да бѣде отбелезано въ живота на сѣщото по единъ подобающъ начинъ.

Първо хвърлило искрата за разпространение на една идея, която въ началото съ предрасъдащи, а впоследствие възприета съ жаръ отъ млади и стари, преминавайки въ зрѣлата му възраст нека му отдадемъ всичкитѣ си сили, за да стане то центръ за обединение на всички туристически сили въ страната.

Съ погледъ напредъ, черпейки поука отъ миналото, да се отдадемъ съ по-голѣмъ устремъ на творческа работа. По този начинъ засилвайки туристическото движение, ние ще допринесемъ за опознаването и културното повдигане на страната и народа ни.

ВСИЧКИ НА СЪБОРЪ ВЪ ЛОВЕЧЪ!

Здравейте!

ЦЕНТРАЛНО НАСТОЯТЕЛСТВО на Б. Т. Д.

Българската Туристическа Кооперация **София — ул. „Солунъ“ № 25**

Доставя на умѣрени цени всичко за туристически екипъ.
За провинцията се изпраща и съ наложенъ платежъ.
На чиновници кредитъ съ гаранция на учреждението.
Искайте ценоразписъ!

ТУРИСТИ, купувайте отъ Вашата кооперация!

Туриститѣ отъ цѣлия свѣтъ предпочитатъ произведе-
нията **ЛЮМИЕРЪ** предъ всички други.

Български туристи!

Употребявайте:

Плакитѣ:

{ Ортохроматични **S. E.**
най-бързи О П Т. А
екстра Репидъ синъ етикетъ

хартиитѣ и по-
щенски карти:

{ дневни { **Вира**
Цитратъ
{ Газлихтъ { **Рода**
Ролунсъ
{ Бромови **Липа**

Филмитѣ: ПЛАВИКЪ

Тѣхнитѣ качества, чувствителностъ и цени ги гаран-
тиратъ и не ще търсите други.

Туристи, ФОТОГРАФИРАЙТЕ само съ плаки „ОКА“ ~ Eisenberger

за да сте винаги сигурни въ снимките си.

ВИДОВЕТЪ ПЛАКИ. „ОКА“ СЖ:

Extra rapid — за пейзажи и групни снимки.

Ultra rapid — бързи, за моментни снимки.

Ortho lichtofrei — противорефлексини, ортохроматични
специални за пейзажни, снѣжни, облачни снимки.

Цѣноразписъ за апарати и плаки безплатно.

при Фотографическия складъ

ПАСКАЛЪ К. ГЪЛЖБАРОВЪ

София, ул. Алабинска, 44

Туристи и спортисти,

въ книжарница

Т. Ф. ЧИПЕВЪ
СОФИЯ

ще намерите най-голямъ
изборъ отъ книги, кар-
тинки, албуми за снимки
и др. Походни писалки съ мастило,
бележници и др. на най-износни цени.

Единствения
СПОРТЕНЪ МАГАЗИНЪ

М. КОСТУРКОВЪ

СОФИЯ, БУЛ. ДОНДУКОВЪ 24

Всички принадлежности за
туризъмъ, боксъ, футболъ,
атлетика и др.

Обущарница „БИЗОНЪ“

ул. Сердика № 26^б (задъ театръ „Одеонъ“)
СОФИЯ

ИЗРАБОТВА ВСѢКАКВИ ВИ-
ДОВЕ НАЙ-СОЛИДНИ ГА-
РАНТИРАНИ НЕПРОМО-
КЛЕМИ СПОРТНИ
ОБУВКИ.

ПРИЕМА ЕДИ-
НИЧНИ И ГРУ-
ПОВИ ПОРЪЧКИ
отъ СОФИЯ и
ПРОВИНЦИЯТА

ул. „Търговска“ № 4

Издава: Държавни желѣзнопътни билети
за СТРАНСТВО, направо отъ София
съ валидностъ два месеца

Билети за по ДУНАВА и АЕРОПЛАНИ
Визирание паспорти

Дава безплатни сведения по пътуването
Телефонъ: 26-28

Търновска Популярна Банка

въ гр. В. ТЪРНОВО

Основана 1919 год.

На 31.XII. 1928:

Капиталъ и фондове . . 3,704,416 лв.

Влогове 22,000,000 лв.

Пласментъ 18,000,000 лв.

Къмъ 31.III 1929 г. тия данни сж значително увеличени

Извършва всички банкови служби: приема влогове, дава заеми, извършва преводи, инкасира полици, чекове и др.

Отпуска заеми за специални обществени нужди и пр.

ТУРИСТИ!
пушете
папироситъ
КАРТЕЛЪ

ТУРИСТИ-ВНИМАНИЕ

Въ Рилския манастиръ има вече частна фурна, която вади доброкачественъ хлѣбъ по всѣко време и го продава на обикновени цени.

За излети, съ изходенъ пунктъ манастиря, винаги ще имате пресенъ хлѣбъ.

НАРОДНИ ОСИГУРИТ. Д-ВА ОТЪ ГРУПАТА

„БАЛКАНЪ“

Общо състояние надъ 300 милиона лева.

„БАЛКАНЪ - ЖИВОТЪ“

Осигурява човѣшкия животъ по най-модерни комбинации.

Носи риска отъ планински възкачвания и пързаяне съ ски.

„БАЛКАНЪ - ПОЖАРЪ и ТРАНСПОРТЪ“

Осигурява здания, стоки и мебели срещу щети отъ пожаръ, експлозии и земетреси.

Всички осигурявания по транспортъ.

Общо преосигурително Д-во „БАЛКАНЪ“

Преосигурява мѣстни и чужди дружества.

Дирятъ се деятели изъ цѣлото царство.

Туристически и студенски маршъ

хорово изпълнение само на
грамофонни плочи

»ОДЕОНЪ«